

บทคัดย่อ

โครงการประสานความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างสุขภาวะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นโครงการวิจัยที่เกิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือและการประสานร่วมกันระหว่างภาคประชาสังคม เอกชน นักวิชาการ และภาครัฐ โดยมีสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณดำเนินการ มีวัตถุประสงค์สามประการ ดังนี้ ประการที่หนึ่ง เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในกระบวนการจัดเก็บข้อมูลและทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างสุขภาวะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประการที่สอง เพื่อหาแนวทางและการสร้างกลไกความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างสุขภาวะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประการที่สาม เพื่อประสานความร่วมมือในการจัดทำยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเป้าหมายเฉพาะให้เกิดการบูรณาการแผนในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยเชื่อมโยงแผนการลงทุนและแผนพัฒนาจังหวัดให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และความต้องการของพื้นที่ เกิดกลไกการเรียนรู้ร่วมกันทุกภาคส่วน คำถามงานวิจัยของโครงการนี้คือ “เราจะสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนให้เกิดพลังได้อย่างไร” เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างสุขภาวะจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการออกแบบโครงสร้างกลไกการทำงานไว้ในลักษณะของการเชื่อมโยง ปฏิบัติการ และกำกับทิศทางการทำงาน ของคณะทำงานทั้ง 4 คณะ ได้แก่ คณะกรรมการปฏิบัติงานระดับตำบล คณะกรรมการบริหารระดับจังหวัด คณะกรรมการปฏิบัติการระดับจังหวัดหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานกลาง และคณะที่ปรึกษา โดยแต่ละคณะจะมีบทบาทแตกต่างกันออกไป เช่นคณะกรรมการบริหาร และที่ปรึกษา ทำหน้าที่ดูแล กำกับ และเฝ้าอำนวยความสะดวกให้การทำงานแก่คณะทำงานชุดปฏิบัติการทำงานได้สำเร็จคล่องตัว ส่วนคณะทำงานระดับตำบลร่วมกับอาสาสมัครในหมู่บ้านและตำบลทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเชื่อมโยง มีขั้นตอนการปฏิบัติงานใน 7 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความเข้าใจกรอบคิดโครงการ การออกแบบกลไกการทำงานร่วมกัน อาทิ เช่นการเก็บข้อมูล อบรมวิทยากรกระบวนการ การถอดบทเรียน การติดตามและประเมินผล เป็นต้น การบูรณาการงานใน 7 ประเด็น เช่น เกษตรอินทรีย์ การเงินชุมชน การจัดการทรัพยากรป่าไม้ การปฏิรูปที่ดินและการพัฒนาเยาวชนกับการศึกษาทางเลือก การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่ง โครงการประสานความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างสุขภาวะจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีพื้นที่ปฏิบัติการ 11 อำเภอ 17 ตำบล 155 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลพรุฬห์ ปากแพรก ดอนสัก ท่าชี เขาถ่าน เลม็ด หุ่นเตา ท่าขนอน คลองน้อย(อ.ชัยบุรี) คลองไทร น้ำพุ บางอน คลองน้อย(อ.เมือง) บางใบไม้ สมอทอง กะแดะ และคลองชะอุ่น **ผลการดำเนินงาน** จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีการดำเนินการในสองลักษณะ คือ หนึ่ง ใช้ข้อมูลบัญชีรับ-จ่าย ของครัวเรือน หมู่บ้าน และระดับตำบล ในการสร้างการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่สู่การประหยัด ออม และรู้จักวางแผนชีวิต

สอง ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจน **ข้อค้นพบ**จากการดำเนินงานตามโครงการ พบว่า ในระดับการใช้บัญชีครัวเรือน ปรากฏว่ามีครัวเรือนที่เก็บได้จำนวน 15 % หรือจำนวน 3,738 ครัวเรือน เก็บได้ 3,685 ชุด ตามข้อสรุปโปรแกรมมิดล มีเพียง 1 ตำบล คือ ตำบลพรุพี ที่มีการทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง 7 เดือนติดต่อกัน มี 2 ตำบล คือ สมอทอง เลม็ด สามารถทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง 6 เดือน นอกนั้นครบครัวใช้เวลาบันทึกเพียง 3 เดือน มีการวิเคราะห์ข้อมูล ได้จำนวน 11 ตำบล เกิดเป็นแผนกิจกรรม 5 ตำบล แผนกิจกรรมระดับอำเภอ เพียง 1 อำเภอ คือบ้านนาสาร ผลการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในระดับครัวเรือน จากวิถีเดิมที่ใช้ขายอย่างฟุ่มเฟือย สุรุ่ยสุร่าย ไม่มีการวางแผนชีวิตในเรื่องความเป็นอยู่ เปลี่ยนตัวเองมาเก็บหอมรอมริบ รู้จักประหยัด รู้จักการใช้จ่าย เป็นแบบอย่างแก่ครอบครัวอื่นได้ จำนวน 23 ครอบครัว หลังการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล คือ การหาทางออกร่วมกันในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจระดับหมู่บ้าน และเศรษฐกิจระดับตำบล มีการวางแผนร่วมกันระหว่างตำบลด้วยกัน โดยเฉพาะ การวางแผนการผลิตและการตลาด ของตำบล น้ำพุ พรุพี หุ่นเตา เป็นต้น ในด้านการขยายผล พบว่า ตำบลพรุพี กระบวนการวิเคราะห์บัญชีรับ-จ่าย เกิดเป็นแรงบันดาลใจให้ทีมงานตำบลประยุกต์แนวคิด สู่การเกิด “กระปุกออมสินเพื่อน้อง” ร่วมมือกับโรงเรียนพรุพีวิทยาคมเพื่อการขยายผลไปสู่เยาวชนคนอื่นๆ และมูลนิธิภูมิพลังชุมชนไทย ได้นำแนวการปฏิบัติเชิงกระบวนการไปใช้เป็นแนวทางด้านการปราบปรามยาเสพติด เป็นต้น ในระดับการใช้**ข้อมูลเชิงประจักษ์** กรณีประเด็นการปฏิรูปที่ดินเพื่อการพัฒนา พบว่า การใช้ข้อมูลบริบทและปัญหาเชิงประจักษ์ นำไปสู่การแก้ปัญหา มีการเจรจากับเจ้าหน้าที่รัฐ ในเรื่องการพิสูจน์สิทธิครอบครอง การทำประโยชน์ที่ดิน ชุมชนได้เรียนรู้เครื่องมือในการพิสูจน์สิทธิด้วยระบบ GIS GPS และ UTM เป็นต้น นำมาซึ่งการปักเขตแนวที่ดินที่ชัดเจน และเป็นไปได้ว่าในอนาคต ทางองค์การบริหารส่วนตำบลจะออกข้อบัญญัติแนวเขตที่ดิน ส่วนกรณีประเด็นทรัพยากรชายฝั่ง ได้มีการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับ สกว. ภาคใต้ตอนบน เกิดเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างประมงพาณิชย์ กับประมงพื้นบ้าน เป็นต้น พลังแห่งความร่วมมือ จากกรณีหลากหลายตำบล ประชาชนส่วนใหญ่มีความสนใจ กระตือรือร้นในการรับทราบข้อมูล กรณีเข้าถึง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งผลให้เกิดแผนกิจกรรมในหลายประเด็น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีผลงานเกิดขึ้นแล้ว แต่ก็มีข้อจำกัดในด้านทักษะกระบวนการทำงานของผู้ประสานในทุกกระดับ **ข้ออ่อน**ในการตั้งคำถามเพื่อการสืบค้นปัญหา และการนำข้อมูลบริบท และข้อมูลเชิงประจักษ์มาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อความรอบด้านต่อไป ตลอดจนข้ออ่อนเชิงการประสานการทำงานกับภาคีร่วมงานและวัฒนธรรมการทำงานที่แตกต่างระหว่างภาครัฐและประชาชน จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนและควรได้มีการพัฒนาเสริมทักษะและยกระดับเพื่อเสริมชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป